

РОЛЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

THE ROLE OF PUBLIC ADMINISTRATION BODIES REGARDING THE PREVENTION OF FAMILY VIOLENCE

Губанов О.О., д.ю.н., доцент,
доцент кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-5427-1821

Проскуряков Б.М., магістр кафедри службового та медичного права
Навчально-наукового Інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-8629-0771

У статті розглянуто місце та роль органів публічного адміністрування щодо попередження насильства в сім'ї. Визначено, що таке домашнє насильство та хто його може вчинити. Вивчено та проаналізовано статистичні данні щодо кількості насильницьких дій в сім'ї за останні декілька років. Проаналізовано основні причини домашнього насильства в Україні. У статті описано перелік органів публічного адміністрування, які відповідають за здійснення заходів по попередженню насильства в сім'ї та їх основні функції. Досліджено основні шляхи попередження домашнього насильства органами публічного адміністрування. Запропоновано шляхи по збільшенню ефективності попередження та протидії домашнього насильства в Україні.

Ключові слова: домашнє насильство, органи публічної адміністрації, сім'я, попередження та протидія насильства.

The article examines the place and role of public administration bodies in the prevention of family violence. It is defined what domestic violence is and who can commit it. Statistical data on the number of violent acts in the family over the past few years have been studied and analyzed. The main causes of domestic violence in Ukraine are analyzed. The article describes the list of public administration bodies responsible for the implementation of measures to prevent family violence and their main functions. The main ways of preventing domestic violence by public administration bodies have been studied. Ways to increase the effectiveness of prevention and countermeasures against domestic violence in Ukraine are proposed.

Key words: domestic violence, public administration bodies, family, prevention and counter measures against violence.

Постановка проблеми. Насильство в сім'ї є актуальною проблемою сьогодення. На жаль, необхідно констатувати, що сім'я як осередок суспільства, без підтримки держави та її інституцій, не завжди спроможна виконувати свої головні функції, зокрема щодо забезпечення належного добробуту та виховання дітей.

Слід відзначити, що в Україні з часу прийняття законодавчих актів, які регулюють відносини в сімейному середовищі, завдяки зусиллям органів державної та місцевої влади, ряду громадських організацій ужито заходів, які посприяли суттєвим змінам у ставленні суспільства до проблеми домашнього насильства, становленню системи реабілітації осіб, які від нього постраждали, посиленню захисту дітей від насильства у сім'ї та ін.

Проте, незважаючи на деякі успіхи в питанні протидії та попередження насильства в сім'ї, варто зазначити, що рівень домашнього насильства в Україні залишається досить високим, тому важливим є продовжувати і далі вчиняти усі необхідні дії органами публічної адміністрації для мінімізації ризиків вчинення насильства в сім'ї.

Тому у даній статті розглянемо основні дії, які повинні вчинити органи публічного адміністрування для попередження насильства в сім'ї.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання попередження домашнього насильства досліджуються у наукових працях Ю.П. Битяк, О.Д. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінний, О.Г. Стрельченко, О.Ю. Синявська, В.М. Смитисенко, В.В. Сташис, І.М. Трубавіна, М.О. Тучак, О.А. Удалова, О.В. Швед, Н.В. Шость, Я.М. Яковлев та інші науковці [1].

Мета статті полягає в тому, щоб визначити сутність, зміст і особливості питання домашнього насильства як соціальної проблеми в Україні; визначити основні причини

насильства та перелік органів публічного адміністрування, які відповідають за здійснення заходів по попередженню насильства в сім'ї; визначити основні шляхи попередження насильства в сім'ї органами публічного адміністрування.

Виклад основного матеріалу. Необхідно зазначити, що сім'я як осередок суспільства, без підтримки держави та її інституцій, не завжди спроможна виконувати свої головні функції, зокрема щодо забезпечення належного добробуту та виховання дітей.

Саме насильство в сім'ї є актуальною проблемою сьогодення, бо воно є серйозним порушенням прав людини та родини, які держава має відстоювати та захищати.

Діяльність щодо попередження насильства в сім'ї регламентується Конституцією України, Законами України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про Національну поліцію», «Про охорону дитинства» та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі Закон), домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняється в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2].

Щодо статистичних даних випадків домашнього насильства, то варто зазначити наступне. В Україні у 2021 році до поліції про домашнє насильство заявили на 56% більше українців, ніж у 2020 році. Про це повідомляє прес служба Міністерства внутрішніх справ.

Минулого року було складено на 10% більше адміністративних протоколів, винесено на 19% більше термінових заборонних приписів стосовно кривдників, а також на 11% збільшилася кількість кривдників, які перебувають на обліку.

У відомстві заявили, що протягом минулого року зареєстрували 326 тисяч звернень до поліції через домашнє насильство, тоді як у 2020 році — 209 тисяч. Це пов'язують із тенденцією у суспільстві не замовчувати проблеми.

Заступниця міністра Катерина Павличенко заявила, що українці незалежно від статі, віку, соціального статусу все більше визнають домашнє насильство проблемою і не бояться заявити про нього [3].

З наведених вище статистичних даних можемо зробити висновки, що:

- громадяни не бояться заявити про свою проблему;
- насильство визнають незалежно від статі, віку, соціального статусу, тощо;
- росте рівень свідомості та обізнаності громадян: люди розуміють, що таке насильство та як з ним боротися;
- зміцнюються механізми запобігання та реагування на насильство.

Якими ж основними причинами є вчинення насильства в сім'ї?

Постраждалі і кривдники найчастіше називають такі причини домашнього насильства у своїх сім'ях: стрес на роботі; пияцтво; вживання наркотиків; запальний характер; виховна мета; образа.

Проте реальні причини насильства зазвичай приховані. Ними можуть бути: патологічні ревності; модель поведінки, засвоєна у батьківській сім'ї; занижена або завищена самооцінка; нереалізовані мрії та бажання з дитинства; власне самоствердження через інших людей; потреба у визнанні; психічні відхилення та захворювання; різні релігійні та політичні погляди; хронічний алкоголізм, наркоманія.

Алкоголь, стрес, дратівливість до близької людини — зазвичай лише поверхові, а не справжні причини жорстокості. Проте саме вони можуть стати індикаторами, які сигналізують про небезпеку [4, с. 146].

Що стосується переліку органів публічного адміністрування, які відповідають за здійснення заходів по попередженню насильства в сім'ї, то він достатньо широкий.

Так, відповідно до ст. 6 Закону, суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є:

1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;

Спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

До інших органів та установ, на які покладаються функції щодо здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать:

1) служби у справах дітей;

2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України;

3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти;

4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я;

5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

6) суди;

7) прокуратура;

8) уповноважені органи з питань пробації [2].

Таким чином, бачимо що перелік органів публічного адміністрування, які відповідають за здійснення заходів по попередженню насильства в сім'ї достатньо широкий. Проте, найголовнішими із них є:

1) Органи Національної поліції. До їх повноважень належать:

– виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;

– прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству;

– інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

2) Органи управління освіти, навчальні заклади та установи системи освіти. До їх повноважень належать:

– забезпечення підготовки фахівців відповідної кваліфікації та галузі знань з метою належного виконання ними функцій із запобігання та протидії домашньому насильству;

– забезпечення впровадження в навчально-виховний процес на всіх освітніх рівнях, у тому числі включення до навчальних програм і планів, питань запобігання та протидії домашньому насильству;

– забезпечення включення до освітньо-професійних програм під час встановлення державних стандартів освіти питань запобігання та протидії домашньому насильству;

– участь у підготовці (перепідготовці, підвищенні кваліфікації) фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) Органи, установи і заклади охорони здоров'я. До їх повноважень належать:

– розроблення та затвердження стандарту надання медичної допомоги постраждалим особам або особам, які ймовірно постраждали від домашнього насильства;

– затвердження порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб;

4) Загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб. До їх повноважень належать:

– прийом і розгляд заяв від постраждалих осіб або їхніх представників про отримання допомоги, зокрема соціальних послуг для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах;

– інформування місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, уповноважених підрозділів органів Національної поліції України про виявлення фактів домашнього насильства;

– оцінку потреб постраждалих осіб;

Щодо шляхів протидії домашньому насильству, то вони є загальними та спеціальними.

Так, відповідно до ст. 19 Закону, до загальних шляхів протидії домашньому насильству належать:

1) вивчення ситуації та збір згрупованих за статтю статистичних даних про факти домашнього насильства;

2) організацію і проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення домашнього насильства, ефективності законодавства у сфері

запобігання та протидії домашньому насильству та практики його застосування;

3) організацію і проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії домашньому насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків;

4) розроблення та впровадження у навчальних закладах навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей та ін. [2].

Відповідно до ст. 24 Закону, спеціальними заходами протидії насильства в сім'ї є:

1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;

2) обмежувальний припис стосовно кривдника;

3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;

4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників [2].

Важливо зазначити, що загальні заходи протидії та попередження домашнього насильства спрямовані, як правило, на ті категорії людей, які ніколи не вчинили домашнє насильство.

Головною їх ціллю є показати, що домашнє насильство – це погано і за його вчинення особа буде нести певний вид юридичної відповідальності.

Вважаємо, що загальні заходи протидії злочинності, які існують на сьогоднішній день, повинні застосовуватися і реалізовуватися більш ефективно для того, щоб не потрібно було вдаватися до спеціальних заходів протидії домашньому насильству.

У свою чергу, спеціальні заходи протидії та попередження домашнього насильства застосовуються органами публічної адміністрації до осіб, які вже вчинили факти

домашнього насильства, з метою унеможливлення повторення даних неправомірних дій в майбутньому.

Проте, згідно із статистики, кожна друга особа, яка раніше вже вчиняла факт домашнього насильства, в майбутньому повторює дані неправомірні дії.

Тому, на мою думку, для виправлення даної негативної тенденції, потрібно органам публічної адміністрації більшу увагу звертати саме на перевиховання осіб, які вчинили факт домашнього насильства, з метою мінімізації повторення даних негативних суспільно-небезпечних дій в майбутньому.

Висновки. Отже, домашнє насильство – протиправні дія або бездіяльність (а також погрози їх вчинення) у формі фізичного, сексуального, психологічного, економічного насильства, що вчиняються у визначеному колі осіб, незалежно від місця їх проживання.

Проаналізувавши статистичні дані за декілька останніх років щодо фактів вчинення домашнього насильства, можемо сказати що домашнє насильство нікуди не зникло, а тому органам публічної адміністрації потрібно вчинити ще більше активних дій щодо попередження та протидії домашнього насильства.

Серед основних причин насильства, які ми виділили є: патологічні ревності; модель поведінки, засвоєна у батьківській сім'ї; занижена або завищена самооцінка; нереалізовані мрії та бажання з дитинства;

Перелік органів публічної адміністрації, метою яких є протидія та попередження насильства досить широкий, проте їх ефективність повинна бути більшою, для того щоб загальні та спеціальні заходи протидії насильству в сім'ї повною мірою діяли на людей та максимально мінімізували усілякі ризики вчинення домашнього насильства як особами, які його ніколи не вчиняли, проте можуть вчинити, так і людьми, які вже колись вчиняли факт домашнього насильства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коломоєць О.Д. Аміністративно-правове регулювання відповідальності за вчинення насильства у сім'ї, невиконанням захисного припису або непроходження корекційної програми: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2013. 223 с.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 05.09.2022).
3. МВС: У 2021 році в Україні вдвічі зросла кількість звернень щодо домашнього насильства. *Бабель | Розповідаємо про політику, культуру і суспільство в Україні. Останні новини детально і неупереджено.* URL: <https://babel.ua/news/75232-mvs-u-2021-roci-v-ukrajini-vdvichi-zroslo-kilkist-zvernen-shchodo-domashnogo-nasilstva> (дата звернення: 05.09.2022).
4. Нур А.М. Насильство в сім'ї в Україні: стан проблеми, пошук шляхів розв'язання. *Український соціум.* 2004. № 3 (5). 340 с.